

Др Ненад Тупеша

Православни богословски факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ДЕЦА КАО ДАР БОЖЈИ

Проблем слободe са којим се суочава модерни свет у самој је жижи интересовања садашњице, а његово решавање у многоме зависи од културног и религијског наслеђа појединих народа. Слобода је најнеопходнији услов за васпостављање права које не мора увек да буде нужно спојено са правдом, иако треба да тежи ка истој. Слобода је, такође, дар Божји човеку и спада у домен божанског права. Међутим, данас се много говори о слободи и људским правима, а да се притом заборавља да слобода подразумева одговорност и саможртвовање за друге. У савременом друштву се, с једне стране, слобода неретко претвара у анархију најгорег типа која угрожава правилно формирање и одгајање оних које сам Богочовек Христос призива себи и на које нас упућује, тј. деце. С друге стране, све међународне повеље и акти инсистирају на правима детета и на поштовању тих права, а да притом говоре о обавезама детета према ономе од кога захтевају одређена права веома штуро.

Прихватити чињеницу да су деца дар Божји човеку сходно хришћанском веровању и учењу, значи прихватити тај дар као израз крајње слободe и љубави која са собом носи велику одговорност из које проистиче право.

Кључне речи: Право; Деца, Слобода; Личност; Одговорност.

1. УВОД

Да бисмо правилно сагледали проблематику која се односи на права детета у светлости православне теологије и искуства, потребно је пре свега схватити да су деца дар Божји човеку и израз вечне љубави Божије. Права детета се пре свега тичу слободe из које произилази одговорност заједнице, у ширем смислу и породице, у ужем смислу речи. Иако би се ова проблематика могла посматрати из више углава,

сматрамо да је пресудно, бар са хришћанског становишта, разјаснити три аспекта, и то: какво је хришћанско схватање односа слободе и закона, слободе и права нерођеног детета и слободе и одговорности детета. Пређимо сада на кратко образложење ових аспеката.

2. ХРИШЋАНСКО СХВАТАЊЕ ОДНОСА СЛОБОДЕ И ЗАКОНА

Слобода као основна категорија људског постојања схватала се у прошлости, као и данас, на различите начине. Она је била или етичког или онтолошког карактера, у зависности од тога како се тумачи постојање света и човека. Уколико се постојање човека види као зависно од закона било које врсте, природних или божанских, онда човек постаје неслободно биће, тј. биће са етичком слободом.¹ Оваква врста слободе у модерном друштву или етничким заједницама различитих религијских и политичких усмерења чини се најприхватљивијом, јер намеће човеку мисао да је слободан зато што има право да бира између више датости. Међутим, у овом случају човек се ипак пројављује као неслободан јер датост негира слободу. Онтолошка слобода, за разлику од етичке, подразумева да је постојање човека вечно и да је израз његове воље, слободе, тј. да није условљено ни природним ни божанским законима. Овакву слободу, према хришћанском учењу, Бог дарује човеку, нудећи му слободан однос са Њим као вечном личношћу.

Према библијском казивању, Бог ствара човека као круну све творевине, и то не било како, већ по лику и подобију Своме. Бити створен по подобију Божијем значи бити слободан, јер икона Божија у човеку јесте слобода. Дакле, човек је боголик јер је слободан, а слобода је једна од основних својстава Бога без које је хришћански Бог незамислив. Првосазданом човеку је било понуђено вечно постојање у слободној заједници са Богом у којој је човек требало да буде првосвештеник творевине и син Божји. Међутим, иако створен за заједницу са Богом, човек се својом слободом удаљио од те заједнице и слободу испољио како индивидуа, а не као личност. Овако испољена слобода је завршила трагично, тј. грехом и смрћу. Постављајући закон пред човека, Бог је као апсолутно слободна личност дао могућност човеку да и он слободно одлучи о својој судбини и судбини света.² Човек одлучује да Богу каже *Не*, оглушујући се о његову заповест или закон. Чак и приликом ове трагичне одлуке човека, Бог поштује до

---

¹ Епископ Игњатије (Мидић), *Сећање на будућност*, Београд 1995, 103.

² Вид. опширније: З. Пено, *Христос – Нова твар*, Фоча – Острог 2009, 184–206.

краја његову слободу, не намећући му ништа силом, иако је то као творац и законодавац могао.

Будући да је слобода дар Божји човеку и да спада у домен божанског, она је и најнеопходнији услов за васпостављање *права* или закона који треба да почива на правди или да је у приснијој вези са њом. Прихватање закона, без обзира на то од кога долазио, било од природе, божанства или неке друге заједнице, зависи од тога како ће се човек својом слободом пројавити, као личност или као индивидуа. Ако човек своју слободу пројави као личност, то значи да прихвата закон у циљу остваривања заједнице са оним од кога закон долази, а ако своју слободу пројави као индивидуа он закон прихвата или најчешће одбија без обзира на последице које следе.

У новије време се све више инсистира на поистовећењу појмова личност и индивидуа, што неминовно води ка индивидуализму најгорег типа. У хришћанском, библијском искуству, личност је *односан* појам који из себе искључује сваку врсту индивидуализма. Бити личност значи бити у односу са другом личности која стоји наспрам нас и на којој ми градимемо свој идентитет било непосредно или посредно преко закона, остварујући тиме заједницу. За разлику од личности, индивидуа је *не односан* појам који не подразумева заједницу већ по природи тежи изолацији и самодовољности. Стога је погрешна дефиниција да је заједница скуп индивидуа које су међусобно везане законом или интересом ради остваривања јединства. Заједницу чине личности, а не индивидуе. Дакле, право и закон су условљени слободом и човек не сме да буде спречен да испољи своју слободу од момента зачећа до саме смрти када његово биолошко постојање престаје.

3. СЛОБОДА И ПРАВО НЕРОЂЕНОГ ДЕТЕТА

Стварањем различитих индивидуалистичких концепција које човека проглашавају богом који је самодовољан себи, дошло се до тога да човек селективно примењује морални концепт слободе, тј. да слободу темељи на самом себи, а не на другом. Другим речима, он својом злоупотребом слободе онемогућава другог да такође пројави своју слободу. Најбољи пример где се слобода претвара у анархију и злочин јесте одузимање права и слободе још нерођеном детету. Рађање деце темељи се на божанском праву и заповести Божијој: „Рађајте се и множите се, и напуните земљу, и владајте њом“ (Пост. 1, 28).

У модерном друштву све више се инсистира на праву жене да одлучује о рађању деце и то на начин који је у великом броју случајева крајње егоистичан. Жена је та која треба да донесе одлуку да ли ће

родити дете или неће. Ако се због своје самозаљубљености, егоизма и индивидуализма определи да одузме живот зачетом детету, она се неће моћи назвати мајком већ убицом, јер мајка рађа децу, а не убија. Ова манифестација најгнуснијег насиља потпомогнутог природним или моралним правом које проистиче из слободе без одговорности, бива потпомогнута и појединим међународним и државним актима. Тако, на пример, Међународна конвенција о правима детета у чл. 6 каже: „Свако дете самим рођењем има право на живот“.³ На први поглед, оваква констатација са правног аспекта је сасвим у реду. Али, ако се дубље сагледа проблем, онда се поставља логично питање: да ли је дете било дете и пре рођења, или оно то постаје аутоматизмом одмах по рођењу? Да ли нерођено дете има право на живот? По нашем схватању, ова конвенционална одредница признаје само право рођеног детета, признавајући га као људско биће и личност. Непризнавање личносног статуса детету које још у утроби мајке лежи у основи проблема. Према хришћанском, православном учењу, човек је личност од самог момента зачећа, а не од момента рађања, јер се дете још у утроби остварује као личност кроз свој однос са мајком која му даје идентитет. Према томе, одузети право и слободу на постојање нерођеном детету је атак без преседана на људску личност и достојанство. Изналажење лажних и неоснованих оправдања која се темеље на квази научним хипотезама сходно којим се дете не може назвати личношћу због свог још увек неубличеног изгледа до одређеног времена у мајчиној утроби, потпомаже чедоморство, које је највећи грех садашњице. Овде се заборавља чињеница да се личност не темељи на физичком изгледу већ, како пре рекосмо, на односу. Међутим, ако би се зачето дете признало као човек, тј. Личност, онда би се његово право на живот морало поштовати, јер би у супротном свако насиље над њим било окарактерисано као кривично дело, а сходно овоме одузимање живота детету још у утроби било би убиство.

Према Породичном закону Републике Србије, „жена слободно одлучује о рађању“,⁴ док Породични закон Републике Српске каже: „Свако слободно одлучује о закључењу брака, заснивању породице и рађању деце“.⁵ Рађање деце је још од древности било искључиво везано за институцију брака и оно се јавља као последица брака, а не као циљ. Брак је слободна заједница у љубави два лица различитог пола, ако се искључе новије дефиниције истополних бракова. Рађање деце

---

³ Закон о ратификацији Конвенције о правима дјетета, *Сл. лист СФРЈ, Међународни уговори*, бр. 15/90 и *Сл. лист СРЈ, Међународни уговори*, бр. 4/96 и 2/97.

⁴ Породични закон, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 18/05 и 72/11, чл. 5, ст. 1.

⁵ Породични закон, *Сл. гласник РС*, бр. 54/02, чл. 5, ст. 1.

је, дакле, везано за брачну слободу која треба да је утемељена на љубави Божанској која даје утемељење свакој личности понаособ. Рађање деце у брачној заједници која почива на љубави знатно смањује ризике да се над нерођеним дететом изврши насиље, јер се оно као личност управо утемељује на љубави. Стога, поменути закон Републике Србије, и поред тога што не подразумева институцију брака као једини савршени амбијент у коме треба рађати децу, а желећи да заштити и озакони ванбрачно рађање деце, истовремено одузима право оцу детета да испољи своју слободу као пуноправан члан свеукупног процеса рађања. Сматрамо да оваква законска регулатива помало задире и у проблем родне равноправности. Ипак, жена која одлучи да изврши чедоморство потврђује чињеницу да је злоупотребила даровану јој слободу зарад сопственог егоизма и похоте. Пређимо сада на питање слободе и одговорности детета које је као дар Божи дато родитељима.

4. СЛОБОДА И ОДГОВОРНОСТ ДЕТЕТА

Слобода и људска права су изрази који се најчешће чују и на које се често позивамо кад желимо да нађемо излаз и спас од другог који стоји наспрам нас спречавајући нас да испунимо своја хтења, а да притом заборављамо да слобода подразумева одговорност и саможртвовање за друге. У модерном друштву, слобода се често претвара у тиранију која угрожава правилно формирање личности и одгајање деце које сам Богочовек Христос призива себи. Христос каже: „Пустите дјецу нека долазе мени, и не браните им; јер је таквих Царство Божије. Заиста вам кажем: који не прими Царства Божијега као дијете, неће ући у њега. И загрливши их, стави руке на њих те их благослови.“ (Мк. 10, 14–16). Погрешно поимање самовласности која је синоним за слободу ставља по страни истину да самовласност не подразумева само власт над собом, него и над светом који је човеку поверен, а самим ти и над децом. Међународне повеље инсистирају на правима детета и на поштовању тих права, а да притом веома мало говоре о обавезама детета према ономе од кога захтевају одређена права. Свакако да сходно правној логици обавезе проистичу из самог права или закона, али се поставља питање како превазићи непремостиви јаз између нормативног и стварног, односно како постојеће прописе спровести у дело, а де се испоштује слобода сваке личности.

Правилно одгајање и васпитање детета везано је истовремено за слободу и одговорност како детета тако и родитеља. Верско, као и свако друго, васпитање започиње још у време мајчине бременитости кроз молитву Богу за нерођено дете и за достојан хришћански живот

детета кад се буде родило.⁶ Ипак, да би се дете васпитавало у границама љубави потребни су и одређени закони и заповести. Св. Апостол Павле заповеда: „Дјецо слушајте родитеље своје у свему, јер је ово угодно Господу. Оцеви не раздражујте дјеце ваше да не клону духом.“ (Кол. 3, 20–21)⁷. Св. Јован Златоуст темељи свој концепт васпитања деце управо на Светописамском предању из кога извиру права и обавезе деце и родитеља. Говорећи о границама моралним и личносним у којима се треба кретати дете, он каже: „Потребни су нам закони како би зле прогонили а добре подржавали, и како не би допуштали да се зли супротстављају добрима (...) јер ништа не користи поставити законе ако се они не извршују.“⁸ По њему, циљ закона је ограничавање самовоље детета које своју слободу може да злоупотреби на сопствену пропаст. Зато закон подразумева и обавезу детета да га поштује, али на начин да се његова воља слободно определи за добро. Зато он додаје: „Детету треба добар васпитач да га усмерава а не злато.“⁹ Родитељи као превасходни васпитачи детета непрестано треба да указују на права детета која ће оно моћи остварити тек након испуњавања обавеза које су пред њега постављене. Закон је ту да научи дете како треба да користи слободу којом ће постепеним физичким и душевним узрастањем превазићи чак и самог себе и спознати шта значи бити истински слободан.

У случају да дете користи своја права без одговорности, Међународна конвенција о правима детета предвиђа и адекватне санкције. Златоуст је још у IV веку саветовао родитеље: „Ако ли видиш да прекорачује закон, казни га, било строгошћу лица, било оштрим речима, било прекором; некад га опет похвали дај му обећање (...) Нека се увек боји батина али нека их не добија. Нека му се припрећује прутом али без шибања. Нека претње не постану дело. Претња је добра онда кад се верује да ће постати стварност...“¹⁰ Оваква методологија васпитања је у потпуности библијска јер је утемељена на тајни Божијег старања о човеку где се човек као дете Божије васпитава у слободи и одговорности.

---

⁶ Епископ др Јован (Пурић), „Васпитни утицај породице у философији Св. Јована Златоуста“, Св. Јован Златоуст, *О сујети и како родитељи треба да васпитавају децу*, Манастир Острог 2010, 173.

⁷ Ср. Ефес. 6, 1–4.

⁸ Св. Јован Златоуст, *О сујети и како родитељи треба да васпитавају децу*, Манастир Острог 2010, 95.

⁹ *Ibid.*, 83.

¹⁰ *Ibid.*, 102–103.

Прихватити чињеницу да су деца дар Божји човеку сходно хришћанском веровању и учењу, значи прихватити тај дар као израз крајње слободе и љубави која са собом носи велику одговорност из које проистиче право.

5. ЗАКЉУЧАК

Сажимајући све што смо до сада рекли, закључујемо да акценат треба ставити на слободу без које је незамисливо личносно постојање човека у свим биолошким фазама, од зачећа до смрти. Самовласност мора да подразумева одговорност над собом и другима, како би се спречила анархија и безакоње. Мањкавост појединих међународних и домаћих правних аката који се односе на права детета састоји се управо у одсутности личносног третирања детета са једне стране, и покушаја да се оно изгради и заштити као индивидуа, и то тек након рођења, са друге стране. Да би се премостио јаз између законског акта и његове применљивости у стварности, потребно је признати потпун личносни, а не индивидуалистички статус детету од самог момента зачећа, како његова слобода не би била угрожена. Овим би конвенционална одредница била применљива и спроводљива у различитим религијским, националним и културолошки шароликим амбијентима. Како би дете било што ефикасније заштићено, потребно је из Породичног закона избацити или бар изменити одредницу према којој се ускраћује право једном од родитеља да одлучује о рађању деце. Овим је безразложно омогућено убијање недужне деце путем абортуса, а истовремено један од родитеља, отац, лишен је слободе у одлучивању. Потребно је изнаћи законско решење које би заштитило дете од насиља још у утроби мајке јер је оно дар Божји и потпуна личност.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Златоуст, Свети Јован, *О сујети и како родитељи треба да васпитавају децу*, Манастир Острог 2010;
2. Мидић, Игњатије, епископ, *Сећање на будућност*, Београд 1995;
3. Пено, Здравко, *Христос – Нова твар*, Фоча – Острог 2009;
4. Пурић, Јован, епископ, „Васпитни утицај породице у философији Св. Јована Златоуста“, Св. Јован Златоуст, *О сујети и како родитељи треба да васпитавају децу*, Манастир Острог 2010.

Правни прописи

1. Закон о ратификацији Конвенције о правима дјетета, *Сл. лист СФРЈ, Међународни уговори*, бр. 15/90, и *Сл. лист СРЈ, Међународни уговори*, бр. 4/96 и 2/97;
2. Породични закон, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 18/05 и 72/11;
3. Породични закон, *Сл. гласник РС*, бр. 54/02.

Nenad Tureša, LL.D.

Orthodox Theological Faculty University of East Sarajevo

CHILD AS A GIFT FROM GOD

Summary

Issue of liberty with which modern world is faced today is in focus of interest of present time, and its solving depends mostly on cultural and religious inheritance of individual nation. Freedom is essential condition for establishing of right which does not necessarily need to be connected to justice, although it should aim towards it. Freedom is also God's gift to man, and it belongs to domain of divine right. However, today, it is frequently spoken about civil rights and freedom, but is forgotten that freedom means responsibility and self-sacrifice for others. In modern society, on one hand, freedom often turns into worst kind of anarchy which threatens normal forming and raising of those who are invoked towards the Son of God Jesus Christ and to whom we are referred, that is, children. On the other hand, all international declarations and acts insist on children's rights and respecting those rights, but speak hesitantly about children's obligation toward those from whom they demand certain rights. To accept the fact that children are God's gift to man according to Christian belief and teaching, means to accept this gift as expression of ultimate liberty and love that include great responsibility and from which the right originates.

Key words: *Right; Children; Freedom; Personality; Responsibility.*